

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi koronavirusepidemian vuoksi palkatta työstä poissa olevalle maksettavasta väliaikaisesta tuesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi koronavirusepidemian vuoksi palkatta työstä poissa olevalle maksettavasta väliaikaisesta tuesta (HE 51/2020 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Eva Ojala, sosiaali- ja terveysministeriö (etäkuuleminen)

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö
- Kansaneläkelaitos
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- Kehitysvammaliitto ry
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
- Omaishoitajaliitto ry
- Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
- Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut ilmoitukset, ei lausuttavaa:

- valtiovarainministeriö
- ulkoministeriö
- Suomen Kuntaliitto
- Invalidiliitto ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki koronavirusepidemian vuoksi palkatta töistä poissa olevalle maksettavasta väliaikaisesta tuesta. Lain tarkoituksena on korvata vanhemmalle aiheutuvaa palkan menetystä ja turvata toimeentuloa silloin, kun vanhempi on noudattanut hallituksen

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp

poikkeusoloissa antamia koronavirusepidemian torjumiseen liittyviä suosituksia varhaiskasvatuksessa olevan tai perusopetuksen lähiopetukseen myös poikkeusolojen aikana oikeutetun lapsen hoidosta kotona. Etuutta maksettaisiin myös niille ulkomailta Suomeen saapuville, jotka on ohjattu koronavirusepidemian torjumiseksi karanteeniin vastaaviin olosuhteisiin ja jotka tästä syystä ovat ansiotyöstään palkattomasti poissa.

Etuuden määrä olisi 28,94 euroa arkipäivältä.

Esitys liittyy vuoden 2020 toiseen lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja se olisi voimassa 31.8.2020 saakka. Lakia sovellettaisiin 16.3.2020 alkaen.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallitus totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Valmiuslaissa säädettyjen toimivaltuuksien käyttöönoton lisäksi hallitus linjasi muista toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on hidastaa koronavirustartuntojen leviämistä sekä suojella riskiryhmiä. Linjauksissaan hallitus muun muassa suositti, että ne lapset, joilla on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen, hoidetaan kotona ja että ne lapset, joilla on oikeus lähiopetukseen, osallistuvat etäopetukseen vanhempien tai huoltajien valvonnassa, jos tämä on mahdollista.

Hallitus linjasi myös, että ulkomailta palaavat suomalaiset ja Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt ohjataan kahden viikon karanteeniin vastaaviin olosuhteisiin. Tällä tarkoitetaan tartuntatautilain 3 §:n mukaista karanteeniin vastaavia olosuhteita. Työsuhteessa olevien ulkomailta palaavien tulee sopia työhön paluunsa ajankohdasta ja kahden viikon poissaolosta yhdessä työnantajansa kanssa.

Nyt käsiteltävän hallituksen esityksen tavoitteena on korvata palkan menetystä ja turvata ihmisten toimeentuloa silloin, kun he ovat hallituksen suositusten noudattamisen johdosta jääneet ansiotyöstään palkattomalle vapaalle hoitaakseen varhaiskasvatuksessa olevaa tai perusopetuksen lähiopetukseen myös poikkeusolojen aikana oikeutettua lastaan taikka jäädäkseen karanteeniin vastaaviin olosuhteisiin palattuaan Suomeen ulkomailta.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uudesta etuudesta, jonka toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos. Kyseessä on määräaikainen, poikkeusolojen ajalle tarkoitettu laki.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää lakiehdotusta kiireellisenä ja välttämättömänä ja puoltaa sen hyväksymistä muuttamattomana seuraavin huomioin.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp

Oikeus tukeen

Tukeen on oikeus vanhemmalla, joka hallituksen suositusten mukaisesti hoitaa lastaan kotona ja on tästä syystä ansiotyöstään palkattomalla vapaalla. Tuki koskee vanhempaa, jonka lapsi on varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa tai perusopetuksen 1.—3. vuosiluokalla taikka joka on saanut erityisen tuen päätöksen, on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä tai perusopetukseen valmistavassa opetuksessa. Muilla kuin varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhemmilla on oikeus tukeen perusopetuksen lukuvuoden ajalta.

Tukeen ei ole oikeutta vanhemmalla, jonka lapsi ei osallistu varhaiskasvatukseen, vaan on ollut kotihoidossa epidemian alkaessa. Oikeutta ei myöskään ole vanhemmalla, jonka lapsi on perusopetuksen 4.—10. vuosiluokalla, ellei lapsella ole päätöstä erityisen tuen tarpeesta tai ellei lapsi kuulu valmistavan opetuksen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin.

Tuen myöntämisen edellytyksenä on Suomessa voimassa oleva työ- tai virkasuhde. Oikeutta tukeen ei ole, jos henkilö on esimerkiksi etätöissä tai vuosilomalla ansiotyöstään. Tukeen ei ole myöskään oikeutta, jos henkilö on työstään pois esimerkiksi lomautuksen vuoksi tai palkattoman vapaan perusteena on jokin muu syy kuin edellä todettu lapsen hoitaminen.

Tukea maksetaan lapsen vanhemmalle, huoltajalle tai vanhemman tai huoltajan kanssa samassa taloudessa asuvalle puolisolle taikka muulle henkilölle, joka vastaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Samalta ajalta tukea voi saada vain toinen perheen vanhemmista tai puolisoista. Tuen määrä on sama riippumatta hoidettavana olevien lasten lukumäärästä.

Oikeus tukeen on myös ulkomailta Suomeen saapuvilla henkilöillä, jotka on ohjattu 14 vuorokaudeksi karanteenia vastaaviin olosuhteisiin ja jotka tästä syystä ovat työstään palkattomalla vapaalla. Myös heidän kohdallaan edellytyksenä olisi Suomessa voimassa oleva työ- tai virkasuhde ja se, että palkaton poissaolo johtuu karanteenia vastaaviin olosuhteisiin ohjaamisesta.

Tuen määrä on 28,94 euroa päivässä, ja sitä maksetaan arkipäiviltä eli pääsääntöisesti kuudelta päivältä viikossa. Keskimäärin tuen määrä on 723,50 euroa kuukaudessa. Etuus rahoitetaan valtion varoista.

Hakijan tulee esittää Kelalle työnantajan todistus palkattomasta vapaasta lapsen hoidon tai karanteenia vastaavissa olosuhteissa olon vuoksi. Laki on määräaikainen ja voimassa 31.8.2020 saakka. Sitä sovelletaan 16.3.2020 lukien, eli tukea on mahdollista hakea ja saada takautuvalta ajalta, jos tuen edellytykset ovat tuolloin täyttyneet.

Valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota siihen, että tuen piiriin kuuluvien erityisen tuen päätöksen saaneiden lasten ja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten lisäksi on eräitä muita ryhmiä, joissa vanhempi tai muu henkilö on joutunut jäämään kotiin palkatta hoitamaan vammaista tai vastaavaa tukea tarvitsevaa läheistään. Tällaisia tilanteita on voinut aiheutua esimerkiksi työ- tai päivätoimintakeskusten sulkemisesta tai toisen asteen opintojen siirtymisestä järjestettäväksi etäopiskeluna. Erityisen tuen sijasta tehostettua tukea saavien lasten kotona oleminen voi niin ikään edellyttää vanhemman jäämistä pois työstään.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp

Valiokunta toteaa, että omaishoidon tuki ei estä nyt ehdotetun tuen saamista, jos muut tuen saamisen edellytykset täyttyvät. Kunnilla on myös mahdollisuus näissä tilanteissa ottaa omaishoidon palkkion määrässä huomioon hoidon tarpeen väliaikainen lisääntyminen. Kunnilla on lisäksi edelleen velvollisuus järjestää vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaiset palvelut, joiden toteuttamiseen on epidemiatilanteessa etsittävä erilaisia toteuttamistapoja.

Kuten esityksen perusteluissa todetaan, on hallituksen esitys laadittu kiireellisesti helpottamaan niiden ihmisten toimeentuloa, jotka ovat hallituksen suositusten noudattamisen johdosta jääneet ilman palkkaa ja jotka eivät myöskään kuulu minkään toimeentuloa turvaavan etuuden piiriin. Esityksestä ei ole ollut koronavirusepidemiasta johtuvien poikkeuksellisten olosuhteiden vaatiman nopean valmistelun vuoksi mahdollista järjestää lausuntokierrosta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että edellä todettujen erityisryhmien ja heitä ansiotyöstä palkatta hoitamaan jääneiden henkilöiden lisätuen tarve selvitetään pikaisesti.

Tuen toimeenpanossa on pidettävä huoli siitä, että tuki kohdistuu vain tilanteisiin, joissa työnteko ei suoraan tai välillisesti poikkeusolojen vuoksi ole mahdollista.

Yrittäjien tukeminen

Ehdotettu väliaikainen tuki on rajattu työ- tai virkasuhteessa oleville. Tuki on tarkoitettu tilanteisiin, joissa henkilö noudattaa hallituksen poikkeusoloissa antamia suosituksia ja tästä syystä jää vaille ansiotuloja eikä kuulu minkään muun etuuden piiriin.

Työttömyysturvalakiin on tehty poikkeusolojen takia useita väliaikaisia muutoksia, muun muassa yksinyrittäjien toimeentulon turvaamiseksi. Työmarkkinatukea voidaan maksaa päätoimisesti yrittäjänä työllistyneelle henkilölle, jonka päätoimisen työskentelyn yrityksessä katsotaan päättyneen ja päättymisen syynä on hyvin laajalle levinnyt vakava tartuntatauti. Lisäksi henkilön päätoimisen työskentelyn voidaan tietyin edellytyksin katsoa päättyneen, jos yritystoiminnasta saatava tulo on vähentynyt ja tulon vähentyminen johtuu hyvin laajalle levinneestä vakavasta tartuntataudista (HE 35/2020 vp). Henkilön päätoiminen työskentely voidaan näissä tilanteissa katsoa päättyneeksi, vaikka yritystoimintaa ei lopetettaisi. Työmarkkinatuen maksaminen edellyttää, että henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon ja hänen oikeudestaan työmarkkinatukeen annetaan työvoimapolitiittinen lausunto Kansaneläkelaitokselle.

Yrittäjällä on valiokunnan saaman selvityksen mukaan oikeus työmarkkinatukeen myös siinä tapauksessa, että päätoimisen työskentelyn päättyminen johtuu koronavirustilanteesta aiheutuvas- ta lapsen hoidosta. Valiokunta pitää nyt ehdotetun tuen hakemisen sekä toimeenpanon sujuvuuden ja hakemusten mahdollisimman nopean käsittelyn vuoksi tarkoituksenmukaisena, että tuen edellytykset ovat mahdollisimman yksinkertaiset ja selkeät.

Työmarkkinatuen maksaminen yrittäjälle edellyttää, että henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon, joka toteaa päätoimisen työskentelyn päättymisen hakijan oman ilmoituksen perusteella. Valiokunta korostaa, että yrittäjien väliaikaisen työttömyysturvan toimeenpanon sujuvuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp

Yksinyrittäjät voivat lisäksi hakea kunnilta 2 000 euron suuruista kertakorvausta yritystoiminnasta aiheutuneisiin kustannuksiin. Näitä ovat esimerkiksi yritystoimintaa varten hankittujen tilojen ja laitteiden kustannukset sekä kirjanpito- ja toimistomenot. Tukea voidaan myöntää kustannuksiin, jotka ovat aiheutuneet 16.3.—31.8.2020 välillä. Tuen ehtona on, että yksinyrittäjän taloudellinen tilanne ja liikevaihto ovat heikentyneet koronavirusepidemian vuoksi 16.3.2020 jälkeen ja että yksinyrittäjällä katsotaan olevan edellytykset kannattavaan liiketoimintaan. Tuki ei ole riippuvainen toiminnan oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Yksinyrittäjien tuki ja yrittäjän määräaikainen työttömyysturva eivät myöskään vaikuta toisiinsa.

Nollatuntisopimukset

Ehdotetun tuen saaminen on mahdollista myös työsuhteessa, jossa ei ole sovittu tietystä työajasta, vaan esimerkiksi työaikajärjestelystä, jossa työntekijä sitoutuu tekemään työnantajalle työtä erikseen kutsuttaessa (ns. nollatuntisopimus). Tuen saaminen edellyttää, että ansionmenetys johtuu lapsen hoidon järjestämisestä ja että muut laissa säädetyt ehdot täyttyvät. Työntekijän pitää saada työnantajalta todistus siitä, että hakijalle on myönnetty vapaata lapsen hoitamista varten. Tuen määrä on sama riippumatta siitä, onko työntekijä kokoaikainen vai osa-aikainen. Valiokunta kiinnittää huomiota työnantajille annettavaan riittävään ohjeistukseen työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi.

Lain toimeenpano

Asiakkaiden toimeentulon turvaaminen väliaikaisella tuella koronavirusepidemian aikana on Kelalle uusi tehtävä. Muutos tulee lisäämään ratkaisutyön ja asiakaspalvelun osalta Kelan työmäärää. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Kelalla on valmius toimeenpanna lainsäädäntö ja aloittaa ratkaisutyö heti sen jälkeen, kun hallituksen esitys on hyväksytty ja laki vahvistettu. Kelan voimavarat hakemusten nopeaan käsittelyyn on turvattava.

Etuudensaajien kannalta on erityisen tärkeää, että ehdotetusta tuesta tiedotetaan laajasti ja tehdään hakeminen mahdollisimman yksinkertaiseksi siten, että tukeen oikeutettujen perheiden toimeentulo voidaan turvata esityksessä tarkoitetulla tavalla.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 51/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 21.4.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anu Vehviläinen kesk

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp

varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd (osittain)
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Juhana Vartiainen kok
jäsen Heidi Viljanen sd
varajäsen Petri Honkonen kesk
varajäsen Anneli Kiljunen sd
varajäsen Mai Kivelä vas
varajäsen Mikko Ollikainen r

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp
Vastalause /ps

VASTALAUSE

Perustelut

Perussuomalaiset pitää perusteltuna, että koronavirusepidemian takia palkatta töistä poissa oleville maksetaan tukea. Perussuomalaiset pitää perusteltuna myös sitä, että lakia sovelletaan takautuvasti, jotta korvaus voidaan maksaa myös niille, joita kyseinen ansionmenetyks on kohdannut jo aikaisemmin, siitä lähtien, kun hallitus antoi asiaa koskevan ohjeistuksen.

Perussuomalaiset katsoo, että siinä tapauksessa, kun kyse on siitä, että vanhempi joutuu jäämään koronavirusepidemian takia pois töistä hoitaakseen kotona lastaan, korvauksen tulisi kattaa jo yhdenvertaisuuden näkökulmasta laajalti kaikki sellaiset tilanteet, jossa vanhempi joutuu jäämään kotiin hoitamaan erityisen hoivan tarpeessa olevaa lastaan, riippumatta siitä, onko kyseessä 1.—3. vuosiluokilla oleva vai tätä vanhempi lapsi. Tuen piiriin tulisi sisällyttää Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n, Kehitysvammaliitto ry:n ja Omaishoitajaliitto ry:n esittämällä tavalla myös sellaiset vanhemmat, joiden lapsi on tehostetun tuen piirissä tai ylittänyt oppivelvollisuusiän, mutta myös omaishoitajat, jotka ovat joutuneet jäämään pois töistä voidakseen tarjota tukea tarvitsevalle läheiselleen tämän tarvitseman hoivan.

Perussuomalaiset pitää myös ongelmallisena sitä, että tukea karanteeniin joutuvalle voitaisiin maksaa myös sellaiselle ulkomaalaiselle, jonka työ- tai virkasuhde Suomessa ei ole ollut alkanut ennen 16.3.2020 eli ajankohtaa, jolloin hallitus totesi poikkeusolojen alkaneen. Lain tarkoituksena tulee olla ennakoimattomasta tilanteesta johtuvan ansionmenetyksen korvaaminen eikä automaattinen palkanlisä ulkomailta Suomeen töihin tulevalle halpatyövoimalle siinä tilanteessa, että työnantaja tekee työsopimukset kyseisten työntekijöiden kanssa vasta poikkeusolojen alkamisen jälkeen hyvin tietoisena siitä, että satojatuhansia suomalaisia on työttömyys- tai lomautusuhan alla ja ulkomailta Suomeen töihin tulevilta henkilöiltä edellytetään kahden viikon karanteeniaikaa, jota suomalaisilta työntekijöiltä ei samassa työssä edellytetäisi. Perussuomalaiset on esittänyt hallitukselle toimenpiteitä, jotka edistäisivät kotimaisen työvoiman laajamittaista saatavuutta mahdollistamalla työskentelyn maatalouden kausitöissä muusta työstä lomautuksen tai irtisanomisen perusteella maksettavan etuuden siitä kärsimättä. Tämä olisi kansallisen edun mukaista, lisääisi lomautettujen ja irtisanottujen käytettävissä olevien tulojen määrää ja suuri osa näistä tuloisista kulutettaisiin kotimaassa.

Tässä tilanteessa ei ole perusteltua, että työnantajia kannustetaan ulkomaalaisen halpatyövoiman palkkaamiseen yhteiskunnan tuella, vaan yhteiskunnan tulisi antaa selvä signaali siitä, että kriisiaikana on toivottavaa työllistää ensisijaisesti työttömiksi tai lomautetuiksi joutuneita suomalaisia ja ulkomaalaista työvoimaa tulee hyödyntää ainoastaan silloin, jos kyseiseen tehtävään ei aidosti ole saatavissa suomalaisia työntekijöitä. Koska uusien ulkomaalaisten työntekijöiden osalta kyseessä ei ole odottamaton tilanne, työnantajan tulisi vastata myös mahdollisesta karanteeniajasta johtuvasta kustannuksesta tai järjestää kyseisten henkilöiden majoitus siten, että he voivat työskennellä karanteeninomaisissa olosuhteissa ilman kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp
Vastalause /ps

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 2 § muutettuna seuraavasti (Vastalauseen muutosehdotukset)ja

että hyväksytään yksi lausuma(Vastalauseen lausumaehdotus).

Vastalauseen muutosehdotukset

2 §

Oikeus tukeen

Oikeus tukeen on Suomessa voimassa olevassa työ- tai virkasuhteessa olevalla vanhemmalla, huoltajalla sekä vanhemman tai huoltajan kanssa samassa taloudessa asuvalla puolisoalla, joka on työstään koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi palkattomalla vapaalla hoitaakseen kotona:

- 1) varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaisessa varhaiskasvatuksessa olevaa lasta; taikka
- 2) perusopetuslain (628/1998) mukaisessa esiopetuksessa, perusopetuksen 1—3 vuosiluokalla, perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä tai perusopetuslain 5 §:n 1 momentin mukaisessa perusopetukseen valmistavassa opetuksessa olevaa lasta taikka perusopetuslain 17 §:ssä tarkoitetun erityisen tuen tai perusopetuslain 16 a §:ssä tarkoitetun tehostetun tuen päätöksen saanutta lasta.
- 3) sellaista toisella asteella opiskelevaa lasta, joka on vammansa tai sairautensa takia perusopetuslain 16 a §:ssä ja 17 §:ssä tarkoitettuihin ryhmiin rinnastettavassa asemassa; taikka (Uusi)
- 4) sellaista täysi-ikäistä lastaan, joka vammansa tai sairautensa takia tarvitsee erityistä tukea edellisiin ryhmiin rinnastettavalla tavalla. (Uusi)

Oikeus tukeen on myös sellaisella ulkomailta Suomeen saapuvalla, joka on Suomessa voimassa olevassa työ- tai virkasuhteessa, joka on ohjattu karanteeniin vastaaviin olosuhteisiin ja joka karanteeniin vastaaviin olosuhteisiin ohjaamisen vuoksi on työstään palkattomalla vapaalla, mikäli työ- tai virkasuhteessa kyseessä oleva työ on alkanut viimeistään 16.3.2020. Tukea maksetaan korkeintaan 14 vuorokauden ajanjaksolta Suomeen saapumisesta lukien.

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy viivytyksettä toimenpiteisiin väliaikaisen lainsäädännön aikaansaamiseksi, jotta COVID-19 -epidemian vuoksi irtisanottu tai lomautettu henkilö voisi ottaa vastaan kausityötä huoltovarmuuden kannalta tärkeissä tehtävissä ilman, että tällä olisi vaikutusta vuonna 2020 maksettavan työttömyysturvan määrään.

Valiokunnan mietintö StVM 6/2020 vp
Vastalause /ps

Helsingissä 21.4.2020

Arja Juvonen ps
Kaisa Juuso ps
Minna Reijonen ps